

İş Sağlığı ve Güvenliği - Yapılmak İstenen Değişiklikler

I. İş Teftişi

“İş Kanunu”nun 91. maddesi ile Devletin görevleri arasında sayılmış olan çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanmasının izlenmesi, denetlenmesi ve teftişi ile ilgili ödevin, iş müfettişleri tarafından yerine getirileceği saptanmıştır. Yasa’nın 92. maddesinde ise iş müfettişlerinin çalışma esaslarına ilişkin genel yaklaşıma yer verilmiş; bu yönde, çıkarılacak olan “İş Teftişi Tüzüğü”ne de atıfta bulunulmuştur.

“İş Teftişi”nin esasları; gerek kurumsal ve gerekse de işleyiş olarak, “İş Teftişi Tüzüğü”nde ve ayrıca “İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği”nce de düzenlenmiş; yine bu konuda, “İş Teftiş Rehberi” de bir Bakanlık Genelgesi ekinde yayımlanmıştır.

Konuyla ilgili bir diğer temel düzenleme ise 5690 sayılı Yasa ile kabul edilmiş olan “Sanayi ve Ticarete İş Teftişi Hakkında 81 Numaralı Milletlerarası Çalışma Sözleşmesi” olup; Sözleşmenin 3. maddesinde, “İş Teftiş” sisteminin vazifeleri “çalışma müddetleri, ücretler, iş emniyeti, işçilerin sağlığı ve refahı, çocuk ve gençlerin çalıştırılması ...” şeklinde belirlenmiştir. Sözleşmenin 9. maddesinde ise mütehassıslar ile ehliyetli personele değinilmiştir.

II. İş Teftişinin Yapısı

Bilindiği üzere; “İş Teftişi Kurumu” (İş Teftiş Kurulu Başkanlığı), esas olarak, aynı unvan altında görev yapan, ancak mesleğe girişlerinden itibaren “işin yürütümü” ile “iş sağlığı ve güvenliği” olmak üzere iki ayrı alanda çalışan ve dolayısıyla da bu iki ayrı alanda uzmanlaşmış olan iş müfettişlerinden meydana gelmektedir. 665 sayılı KHK ile idari teftişin yanı sıra 4447 sayılı “İşsizlik Sigortası Kanunu” ile 4904 sayılı “Türkiye İş Kurumu Kanunu” kapsamındaki bir kısım görevler de “İş Teftişi” kapsamına alınmıştır. Anılan KHK ile yapılmış olan bu değişiklik ile “İş Teftişi”; “işin yürütümü”, “iş sağlığı ve güvenliği” ve “idari teftiş” olmak üzere üç başlıktan meydana gelir olmuştur.

Yukarıda da değinildiği üzere; “işin yürütümü” ile “iş sağlığı ve güvenliği” alanlarında ayrı ayrı yapılan yarışma sınavlarının neticesinde müfettiş yardımcısı olarak girilen müfettişliğe; yardımcılık süresi sonunda yine “işin yürütümü” ile “iş sağlığı ve güvenliği” alanlarında ayrı ayrı yapılan yeterlik sınavlarında başarılı olunması kaydıyla atanılmaktadır. Müfettişler, sadece mesleğe giriş ve müfettişliğe atanma sürecinde değil; tüm çalışma süreleri boyunca da kendi alanlarında (“işin yürütümü” veya “iş sağlığı ve güvenliği”) denetimler ve çalışmalar yaparak mesleki gelişimlerini sağlamaktadır. Bu kapsamda ve imkanlar elverdiği oranda; maden işyerlerine maden mühendisleri, inşaat işyerlerine inşaat mühendisleri, kimya işyerlerine kimya mühendisleri, elektrik veya mekanik ile ilgili incelemelere de sırasıyla elektrik ve makine mühendisleri giderek, gerekli inceleme ve teftişleri yerine getirmektedir. “İş Teftiş Kurulu Başkanlığı” bünyesinde, sadece bir hekim iş müfettişi mevcut olup; bu yöndeki yetersizlik nedeniyle, yapılamayan teftişlere ise burada değinilmeyecektir.

III. Sorun Nedir

“Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - Müsteşarlık Makamı”na, herhangi bir tartışma dahi açılmaksızın, yeni bir “İş Teftiş Tüzüğü Tasarısı” ile “İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği Tasarısı” hazırlanmış olup; bu düzenlemeler, adeta bir dayatma şeklinde uygulamaya alınmak istenmektedir.¹

Hali hazırda yürürlükte bulunan “İş Teftiş Tüzüğü” 1979 tarihli olup; yukarıda da değinildiği üzere, 4857 sayılı “İş Kanunu”nun 92. maddesi ile “İş Teftiş Tüzüğü”nün yayımlanacağı belirtilmiştir. Bu çerçevede, yeni bir “İş Teftiş Tüzüğü” yayımlanması bir sorun olmayıp; aksine bir ihtiyaçtır da. Ancak, hazırlanmış olan “İş Teftiş Tüzüğü Taslağı” içeriğinde, tek bir kez dahi “iş sağlığı ve güvenliği” kavramına yer verilmemiş olunması ve gerek müfettiş yardımcılığına giriş sınavının ve gerekse de müfettişliğe atanma açısından yeterlik sınavının tekleştirilmesi son derece dikkat çekicidir. Söz konusu düzenlemeler, denetim standardı olarak geçen bir metinde, “iş sağlığı ve güvenliği” ile “işin yürütümü” teftişinin aynı müfettiş tarafından yapılabileceğine dair ifade ile birlikte düşünüldüğünde, “iş

¹ Oysa ki, “İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği”, henüz 31.10.2012 tarihinde yayımlanmış bulunmaktadır!

sağlığı ve güvenliği” yönünde uzmanlaşmadan vazgeçildiği gibi bir sonuç açığa çıkmaktadır. Nitekim, “İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği Taslağı”nda, iş sağlığı ve güvenliği, artık ayrı bir uzmanlaşmayı içeren müstakil bir bölüm değil; “İş Teftişi” kapsamında, çalışma yaşamını düzenleyen muhtelif mevzuatlar uyarınca yapılacak teftiş faaliyetleri içinde yer alan istihdam, kayıt dışılık, işgücü piyasa uygulamaları gibi başlıklardan sadece birisidir. Ayrıca, “iş emniyeti, işçilerin sağlığı ve refahı, çocuk ve gençlerin çalıştırılması” gibi yaşamsal konuların da özel olarak belirtilmesinden vazgeçildiği görülmektedir. Bu konularda, öğretide, “iş güvenliği örgütüne süratle mühendis ve hekim, yani teknik iş güvenliği müfettişlerinin alınması” ile “... yetişmiş müfettişlerin kurumda kalmaları sağlanmalıdır” ve ayrıca “iş güvenliği denetimini yürütecek kurumun işin yürütümünü denetleyecek teşkilattan ayrılması” görüşleri² ileri sürülmüşken; uzmanlığı ve giderek de iş sağlığı ve güvenliği denetimlerinin bütünlüğünü ve bağımsızlığını zedeleyecek bir yapının önerilmesi, kaygı verici bulunmaktadır.

Gerek genel olarak “İş Teftişi”nin ve gerekse de özel olarak iş sağlığı ve güvenliği teftişinin amacına ulaşabilmesi açısından, 81 sayılı Çalışma Sözleşmesi’nde de vurgulandığı üzere, müfettişin bağımsızlığı son derece önem taşımakta olup; bu doğrultuda, gerekli olması durumunda, re’sen teftiş yapabilme yetkisi de gerekebilmektedir. Nitekim bu husus, mevcut düzenlemede, “görevli oldukları yerlerde, programlarında bulunmayan, fakat işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden kesin ve ciddi zorunluluk bulunan durumlarda, kendilerinden ve derhal işe el koyarak gereğini yapmak ve durumu grup başkanına bildirmek” (İş Teftişi Tüzüğü madde 13/C) şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu hüküm, anılan Taslakta “görevli oldukları yerlerde, programlarında bulunmayan, ancak, açıkça hukuka aykırı ve telafisi imkansız zararların doğması ihtimali olan durumlarla karşılaştıklarında, grup başkanlığının onayını aldıktan sonra re’sen teftiş yapmak” (İş Teftişi Tüzüğü Tasarısı madde 10/C) şeklinde değiştirilmiş ve kolaylıkla anlaşılacağı üzere, sadece iş sağlığı ve güvenliği kavramı değil, aynı zamanda re’sen teftiş yetkisi de ortadan kaldırılmıştır. Şüphesiz ki, konuyla ilgili görgü ve bilgiye sahip olmadığı gibi, belki iş güvenliği müfettişi vasfında da bulunmayan, ancak yine de onay makamı olarak tanımlanmış bulunan grup başkanının, hangi kıstaslarla değerlendirme yapacağı hususu belirsiz olup; onaya bağlı olan teftişin ise artık re’sen teftiş olmayacağına bir şüphe bulunmamaktadır.

² **Süzek**, Sarper; İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Konusunda Somut Çözüm Önerileri, s. 142 ; **Süzek**, Sarper, İş Güvenliği Hukuku s. 112; **Bayram**, Fuat, İş Güvenliği Hukukunda Denetim, s. 352 ;

IV. Sonsöz

Uzun yıllara ilişkin resmi istatistiklere bakıldığında, ülkemizde günde 4 işçimiz iş kazalarında hayatını yitirmektedir. Sürekli iş göremez duruma girenler ile yaralanan işçilere yönelik ise yeterli kayıt bulunmamaktadır. Bu yöndeki rakamların, meslek hastalıklarında bir miktar daha yüksek olması da beklenmelidir. Durum, istatistik kalitesinden bağımsız olarak son derece vahimdir. Hayatını kaybedenler ise şüphesiz ki bir istatistik verisi değil, insanın ta kendisidir. Böylesi bir tabloda, gerek “İş Teftişi”ne ve gerekse de iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin olarak getirilecek her türlü önerinin³, konuyla ilgili bir iyileşmeye de neden olması beklenmelidir. Tersinden söylenirse, belirtilmiş olan hususlarda iyileştirme getiremeyecek olan önerilerin ise bir ihtiyacı karşıladığını söyleme imkanı bulunmamaktadır.

Hazırlanmış olan “İş Teftişi Tüzüğü Tasarısı” ile “İş Teftişi Kurulu Yönetmeliği Tasarısı” ise değil iyileşmeyi, “iş sağlığı ve güvenliği” isminin adeta önce muğlaklaştırılmasını ve ardından da unutulmasını hedeflemektedir. Yine bu tasarı ile “iş sağlığı ve güvenliği” açısından mevcut deneyim ve birikim yok sayıldığı gibi; bu yöndeki hedefin de silikleştiği ve giderek de terk edildiği görülmektedir. Oysa ki, “iş sağlığı ve güvenliği” teftişine ilişkin kurumun güçlendirilmesinin yanı sıra, bu alandaki uzmanlığın da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi yakıcı bir görevdir. Gerçekten de, her gün yeni teknolojilerin uygulandığı işyerlerindeki gelişmelerle birlikte nükleer santral gibi ülkemiz açısından ilk kez karşılaşacağımız riskler de dikkate alındığında, uzmanlaşma ihtiyacı açıkça görülebilmektedir. Bu nedenle, iş kazaları ve meslek hastalıkları konusunda herhangi bir iyileşme sağlaması mümkün olmadığı gibi; iş sağlığı ve güvenliği alanına zarar vereceği de anlaşılan söz konusu “İş Teftişi Tüzüğü Tasarısı”nın geri çekilmesi ve bu konuda “iş sağlığı ve güvenliği” teftiş örgütünü de güçlendirerek amaca hizmet edebilecek mahiyette düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Şeref ÖZCAN

İş Güvenliği Müfettişi

³ Katılıma ilişkin hususlar, ayrıca konu edilmemiştir.